УДК 7.76./03.
769/2

DOI:10.30857/2617-0272.2023.4.10.

МИХАЙЛОВА Р. Д., ГУЛА Є. П., БЕРЕЗНИЦЬКА М. О.
Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна

ОБРАЗНО-ЗМІСТОВНИЙ РЯД РОМАНУ «БЕРЕСТЕЧКО» У ГРАФІЧНІЙ ПРЕЗЕНТАЦІЇ СЕРГІЯ ЯКУТОВИЧА

Мета: *дослідити ідею С. Якутовича щодо створення ілюстративного ряду до роману «Берестечко» Ліни Костенко та способи її втілення; проаналізувати творчі підходи митця до проєкту оформлення книги; з'ясувати специфіку мистецьких рішень та їх роль у створенні візуального контенту зазначеного видання.*

Методологія. *Дослідження ґрунтується на історико-теоретичній, емпіричній, порівняльній, біографічній, мистецтвознавчій, культурологічній методології; використано також функціональний та морфологічний аналіз.*

Результати. *Вивчення творчого інструментарію С. Якутовича – одного із провідних українських митців другої половини XX – початку XXI ст., виявило особливості його роботи над текстом та виданням в цілому, а також специфіку процесу формування й становлення книжкового дизайну в Україні. Науковий аналіз видання «Берестечко» показав процес роботи митця над оформленням книги як цілісної системи, єдиної у співвідношенні образно-змістовного ряду, організації блоку книги, конструктивно-проєктного рішення. З'ясовано, що в процесі вироблення зазначеної єдності, коди алгоритму перетворюють робочий матеріал на стилістично виразні зображення, з яких митець формує смисловий та образний художній ряд, в той час, як формотворчі елементи спрямовані на структурну організацію книги. Приклад художнього рішення роману у віршах «Берестечко» демонструє амплітуду можливостей творчого охоплення й перетворення вихідного матеріалу. Підсумовано, що візуалізація літературного тексту історично-філософського спрямування, здійснена С. Якутовичем, належить до кращих традицій українського графічного мистецтва, що у другій половині XX – на початку XXI ст. стало основою актуалізації оформлення книги і залишається в наш час цінним зразком реалізації творчих ідей в книжковому дизайні.*

Наукова новизна *дослідження полягає у вивченні способів формування образу книги в другій половині XX – на початку XXI ст., розкритті ідейних підходів та мовно-графічних засобів у творчій практиці С. Якутовича, що є актуальними для сучасних дизайнерів книги. На основі інтерв'ю С. Якутовича з'ясовано нюанси творчих підходів та художнього бачення митця, що позначилися у роботі з текстом роману.*

Практична значущість *дослідження обумовлена розширенням інформації та поглибленням практичних навичок роботи дизайнера книги з літературним текстом, опануванням механізмів створення та презентації зразків графічного дизайну. Отримані результати доводять перспективність використання традицій українського графічного мистецтва в реалізації сучасних проєктних рішень. Матеріали роботи можуть бути застосовані в навчальному процесі та практичній діяльності дизайнерів книги.*

Ключові слова: *книжкова графіка, мистецтво книги, творчий проєкт, візуальний образ, дизайн, змістовний ряд, національна героїка.*

Вступ. Книжкові видання з ілюстраціями С. Якутовича (1952–2017) є вагомим здобутком національної культури України. Відзначені преміями та дипломами, видання С. Якутовича відомі у багатьох країнах світу, в тому числі у США, де вони демонструвалися у Білому домі та Смітсонівському музеї американського мистецтва у Вашингтоні; в Іспанії, де вони були показані в музеї міста Катанья; в Німеччині, де вони були представлені у берлінському Altes Museum.

Киянин, який народився в мистецькій родині, де художниками були батько, мати та брат, Сергій Якутович з чотирнадцяти років працював в журналах і видавництвах [9]. Він прославився багатосюжетними книжковими циклами ілюстрацій до творів «Пісня про

Роланда» (2003), «Трістан та Ізольда» (2004), «Вечори на хуторі біля Диканьки. Миргород» й «Всі повісті» М. Гоголя (2008), глибокими щодо проникнення художника у зміст твору і, майстерними у володінні техніками графічного мистецтва. Найчастіше С. Якутовим звертався до офорту – гравюри на металі, яку у добу Відродження піднесли Андреа Мантенья, Альбрехт Дюрер, Лука Лейденський. Її різновиди – ритина різцем, офорт, меццотінто, акватінта, м'який лак, суха голка – представлені у розмаїтті художніх можливостей в ілюстраціях С. Якутовича до двотомника Марка Твена, багатотомників В. Шекспіра та модерної української літератури. Автор ілюстрацій до 164 книжкових видань, С. Якутович був відзначений як народний художник України (2008), член-кореспондент Академії мистецтв України (2004), лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2004).

Серед видань, автором графічного оформлення яких виступив С. Якутович – книга Ліни Костенко «Берестечко» київського видавництва «Либідь» у 2010 р. була визнана кращою на книжковому форумі в Ашгабаді [11].

Аналіз попередніх досліджень. Впродовж останніх сорока років творчість С. Якутовича була і залишається предметом уваги багатьох українських мистецтвознавців. В працях, присвячених українській графіці другої половини XX-початку XXI ст., твори митця згадували О. Лагутенко, Г. Скляренко, О. Ламонова, Ю. Чекан, О. Авраменко, В. Михальчук, В. Олійник. Переважно, графічні роботи Сергія Якутовича аналізувалися в контексті українських мистецьких явищ другої половини XX – початку XXI ст. Окремо його творчість розглянула П. Ліміна, яка змальовує біографію митця через призму його професійного становлення, як віддзеркалення творчих пошуків цілого покоління митців, котрому належав С. Якутович [7]. Через призму особистості художника авторка розглядає його творчий шлях, до якого ставиться як до мистецького акту. У філософському дусі авторка досліджує весь доробок художника.

Значну кількість інформації про творчість С. Якутовича надають його інтерв'ю у періодичній пресі. Оприлюднені Н. Дмитренко, Л. Олтаржевською та іншими журналістами, газетні публікації фіксують висловлювання митця, наближаючи до розуміння його світоглядно-особистісних уявлень щодо явищ культури, мистецтва, історії, місця художника у суспільстві. Інтерв'ю вводять до творчої лабораторії митця.

Джерелом вивчення творчості видатного графіка є також художні альбоми «Якутович Сергій Георгійович. Незавершений проект» та «Абсолютний слух часу» (обидва 2008 р. видання). Тексти передмов, створені письменницею М. Матіос, сповнені лірики й чарівності, проте не мають на меті оцінки професійних якостей творів С. Якутовича [14; 15].

Попри значну увагу до творчості С. Якутовича, його доробок залишається дослідженим недостатньо. Зокрема, практично, не аналізувалася його робота із романом у віршах «Берестечко», що актуалізує вивчення вітчизняного мистецтва книги та її ролі у становленні українського книжкового дизайну.

Постановка завдання полягає у теоретичному вивченні творчості С. Якутовича як зразка, важливого для становлення вітчизняного книжкового дизайну; у розгляді роману «Берестечко» з точки зору опрацювання історичної тематики у графічно-ілюстративному оформленні книги.

Результати дослідження та їх обговорення. «Берестечко» – історичний роман у віршах, автором яких є видатна українська поетеса – шістьдесятниця та дисидентка Ліна Костенко. Написаний в 1966–1967 рр. після хрущовської «відлиги», роман був опублікований у 1999 р. в незалежній Україні. Ідейно близька

С. Якутовичу тяжінням до широких історико-культурних узагальнень, Ліна Костенко охоплює в творчості широкі пласти історії, у якій питання особистого є частиною загальнолюдського та водночас загальноукраїнського. Роман «Берестечко» був обраний для художнього оформлення Сергієм Якутовичем з нагоди 80-річного ювілею поетеси. За словами митця журналу «Антиквар» у 2016 році, він усвідомлював, що робота над декорацію «Берестечка» буде вимагати душевної напруги: «вживання» в думки та почуття письменниці, а далі – в психологічний стан героїв роману, перш за все Богдана Хмельницького, людини і історичного діяча [10].

Основа твору – битва, яка відбулася у червні 1651 р. на Волині між Військом Запорозьким під командуванням Богдана Хмельницького і союзним йому кримськотатарським військом Ісляма III Ґерая та ворожою на той час армією Речі Посполитої під командуванням Яна II Казимира. Роман розповідає про трагічну поразку війська Богдана Хмельницького, її осмислення гетьманом і як подію власної біографії, і як історичну, водночас. Усвідомлення драматичної циклічності боротьби українського народу за волю та незалежність в результаті глибокого душевного переживання Богдана Хмельницького стають філософією відродження, ідеєю повстання з руїни, подоланням випробувань і для гетьмана, і для нації [6].

Робота над книгою була розгорнута С. Якутовичем як проєкт, що складався з ілюстративного оформлення текстової частини та блоку книги за системою взаємозалежних складових. Книгу складають обкладинка (кришка) та елементи, що її скріплюють, текстова частина (літературний твір), додаткові тексти (інформативно-наукові, біографічні, бібліографічні), ілюстративне оформлення. Специфіку основного тексту складали поетичні, віршовані рядки, специфіку додаткового – матеріали різного обсягу та змісту: статті Івана Дзюби про творчість Ліни Костенко, Володимира Панченка про історію Берестечка, короткі біографії ілюстратора книги Сергія Якутовича та диктора Національної радіокомпанії Україна, заслуженого артиста Петра Бойка, який озвучив роман-монолог на радіо, вибрана бібліографія тощо.

Елементами книжкового макета є графічні композиції (ілюстрації) різного формату й змісту, портретні фотографії тощо. Ілюстрація, що належить до особливого різновиду творів графіки, несе подвійне навантаження: як твір мистецтва і як конструктивний елемент видання, його позірна частина, внутрішнє та зовнішнє художнє оформлення. У виданні «Берестечко» застосовано 15 розворотних ілюстрацій, 78 ілюстрацій на полях, 63 – напівсмугових ілюстрацій та 12 сторінкових, у правосторонньому та лівосторонньому розташуванні. Є, також, одна ілюстративна заставка. Окрім того, кожну сторінку в місці пагінації прикрашає мініатюрна ілюстрація у вигляді військового стягу та козака на коні (всього – 76). Також в книзі є 38 посторінкових прикрас у вигляді рядка, виділеного набором укрупнених літер червоно – брунатного кольору, що асоціюється із кольором сургучу для печаток.

Частина видання, де розташовані біографічні статті, перелік видань творів Л.Костенко та видань, присвячених її творчості, доповнюють ілюстрації у вигляді фотографій. Це чорно-білі фото Івана Дзюби, Володимира Панченка, Сергія Якутовича, Петра Бойка, які розташовані за принципом портрета на лівій стороні розвороту поряд з титульним аркушем, який має назву «фронтиспис», на червонувато-брунатному тлі. Титульна сторінка, стилістично та змістовно узгоджена із декоруванням обкладинки (кришки) книги (іл. 1), вміщує фотографію авторки роману поетеси Ліни Костенко (ліва сторона).

Поряд – назва книги, стилізована під скоропис XVII ст., що асоціюється із письмовими документами цього часу. Розташований на другому аркуші фронтиспису напис «Берестечко» виділений світлим тоном на темному брунатно-червоному тлі. Ілюстрації виконані у «традиційній» графічній манері штриховки (чорно-білі малюнки) та контурного малюнку чорним, сірим, брунатно-червоним кольором. Всього в книзі 365 графічних ілюстрацій. Одна композиція повторюється 17 разів – це геометричний квітковий орнамент, характерний для декору українських тканих килимів доби бароко. Цей елемент є своєрідним графічним лейтмотивом видання.

За задумом С. Якутовича, «Берестечко» розгортається та читається не як звичайна книга, а поперек фальця: сторінки перегортаються, наче в календарі. Ідею підтримала Ліна Василівна, одразу погодившись представити текст «Берестечка» як «рушник історії», де закарбувалися події [10].

Книжковий блок починається ілюстрацією з зображенням Архангела Михаїла, що в європейській культурі традиційно уособлює переможну боротьбу добра зі злом [8, с. 107–11]. Більшість ілюстрацій зображують образи українських воїнів, їх союзників та ворогів (іл. 3 та іл. 4). Низку зображень складають жіночі образи, в числі яких – портрет Гелени, коханої жінки Богдана Хмельницького.

Текст роману «Берестечко» починається з монологу Богдана Хмельницького, який переживає трагедію військової поразки та зради союзників. Сюжетна частина роману, що стосується спогадів й рефлексій Богдана на самоті у замку в Паволочі, передана в ілюстраціях колірною графікою чорного і сірого відтінків, що відображає і картини реалій, і марево хворобливого напівсну. Гетьман, змальований Ліною Костенко як грандіозна вольова постать на роздоріжжі історичних звершень, інтерпретований Сергієм Якутовичем як державотворець, бунтар, стратег-полководець, софістичний дипломат. Богдан Хмельницький в зображенні Якутовича – історична постать, що долає кризу поразки й підіймає прапор гідності й свободи (іл. 2). Закоханий чоловік, відроджений у новій любові, він – яскрава, неординарна особистість, наділена дивовижним талантом надихати, залучати людей на перемогу [1, с. 26–30].

С. Якутович змалював не тільки портрет державного діяча, найзначнішої постаті Козаччини, організатора боєздатної армії, гетьманської влади, державотворця, він створив образ лідера-героя в значенні, що походить від античної традиції його розуміння в аспекті соціального, морального, психологічного феномену. Героїзм – явище історичне, де кожному століттю відповідає свій тип героя та героїзму [3, с. 118]. Слово «герой», що має грецьке походження і означає «доблесний чоловік, лідер, ватажок, керманич», відповідає позитивній конотації у значенні видатної і діяльної людини, типової для певного оточення, часу, епохи, проте здатної на зразкову відвагу, мужність, самовідданість задля інших [12, с. 56]. Героїзм та героїка як змістовні компоненти культури суспільства, поряд з іншими духовними цінностями, підносять образ Героя на виключну висоту культурного метафоричного втілення кода людства [13]. Відображений в моральних прикладах, ствердженій у свідомості народів як пріоритетний, персоніфікований через ціннісні орієнтири в ідеальних особистісних зразках суспільного життя, образ Героя постійно присутній у людській психіці: він спонукає до подолання перешкод й досягнення мети. Герой проходить крізь особисті й суспільні історичні обмеження до первинних джерел людського життя та, помираючи як сучасна, по суті, звичайна людина, народжується знову як вічна, довершена й універсальна, даючи тим самим урок життя [4, с. 22].

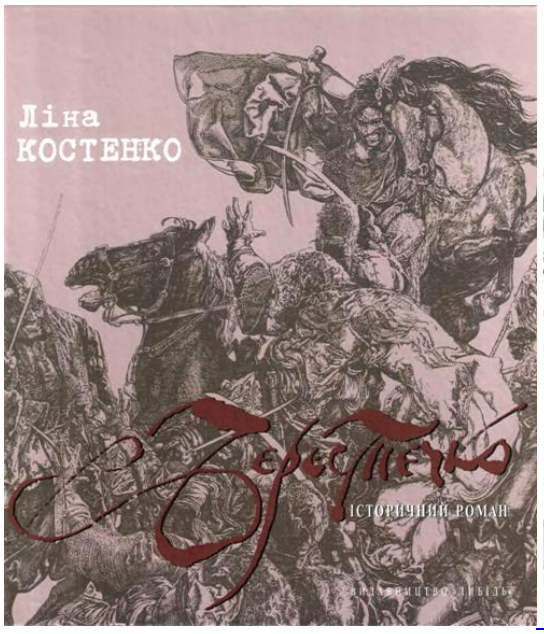

Іл. 1. Ілюстративно-декоративне оформлення обкладинки видання «Берестечко» Ліни Костенко (Київ, 2010).
Іл. 2. Ілюстративне оформлення сторінки 182 видання роману в віршах «Берестечко» Ліни Костенко до рядків: «Іще димлять під попелом багаття…». Образ гетьмана Богдана Хмельницького.

Іл. 3. Ілюстративне оформлення сторінки 16 видання роману в віршах «Берестечко» Ліни Костенко до рядків : «І хан як вилитий із воску».
Іл. 4. Ілюстративне оформлення сторінки 90 видання роману в віршах «Берестечко» Ліни Костенко до рядків: «Туркочуть в полі дикі голуби»

Героїчне, що є модифікатором розвитку особистості, невід'ємне від соціалізації індивідуума в системі «Я – концепції» [2, с. 447–453]. Героїчні риси характеру С.Якутович бачив в юності у батькові – непересічній людині і видатному митцеві. Звідси, вірогідно, походило його переконання, що приналежність до певного роду підвищує відповідальність за вчинки. В цій історичній та культурній наступності полягає відповідальність митця перед минулим та майбутнім і у творчості [9]. У 1990–2000 рр. він, які усі інші спостерігав дефіцит духовних лідерів та культурних трансляторів, що є нагальною проблемою у всі часи та виражається через активізацію образів-носіїв ціннісних та моральних характеристик. Попри те, що масова культура нівелює сенс традиційного поняття «герой», замінюючи його новим, часто протилежним, спотвореним уявленням про героїзм [2, с. 448], моральний ідеал висвітлює особливу практичну цінність феномену Героя. С. Якутович підкреслює своєю творчістю, що героїчна поведінка реалізується в екстремальних діях, небезпечних для життя вчинках-подвигах. Пасіонарна діяльність героя за гуманістичні ідеали, відстоювання справедливості – це шлях боротьби за життя та благополуччя людства [2, с. 448].

У період становлення творчості С. Якутовича, яке припало на 70–80ті рр. XX ст. і відбувалося в умовах відновлення країни після Другої Світової війни (1939–1945), категорія героїчного залишалася однієї з центральних. Через призму героїчного сприймалися естетичні якості творів літератури, музики, театру, кіно, образотворчого мистецтва. Визначальними ознаками «героїчної теми» у творчості С. Якутовича була оповідь про слов'янську ментальність як продовження в іншій добі основ українства, ствердження їх у нових історичних умовах на тлі поетизації стихії часу як життєдайної енергії буття [10]. Відтак, в об'ємно-просторових – точкових та площинних, замкнених та відкритих формах «Берестечка» художник, фактично звертається до образу багатовимірного, ієрархічно організованого хронотопу з домінантою концентрованого руху часу в різних шарах історії, де фіксація «великого» онтологічного часу виконує структуроутворюючу функцію. Складне переплетення планів в ілюстраціях С. Якутовича, свідчить про створення образного ряду як поєднання різних часових поясів – подієвих та історичних, лінійних та циклічних. В цьому – його ідея хронотопу та хронотопічних зв'язків історії.

Історичні персонажі С. Якутовича – діячі періоду Козаччини та Гетьманщини, герої конкретного історичного часу. Учасники козацько-татарських війн, козацько-турецьких війн, Молдовських походів (1594-1595), Азовських походів (1695-1696), польсько-турецької війни (1683-1699), польсько-козацьких війн, в ілюстраціях С. Якутовича також є втіленням образу Героя, узагальненого у тематиці героїчного минулого через образи представників низового козацтва [10]. Народні герої, які стояли за спиною Б. Хмельницького, для С. Якутовича – сучасні люди. Козаків, попри їх історичні зачіски і костюми, він бачив серед свого оточення. Домагаючись переконливості й життєвості, С. Якутович уявляв Тараса Бульбу як полковника у відставці, до якого прибувають на канікули сини – студенти Київського військового училища; Богдана Хмельницького – як людину із зовнішністю Богдана Ступки за його роллю у фільмі Єжи Гоффмана «Вогнем і мечем» (1999), козаків із загону Тараса Бульби – як сучасних мешканців міста Запоріжжя, металургів.

С. Якутович не просто дотримувався точності у передачі вбрання та військового спорядження козаків, а, й, певною мірою, виступав режисером своїх художніх постановок. «Зрежисованість» образів С. Якутовича пояснює те, що він добре знав цю роботу, адже брав участь у сценографії

низки спектаклів та кінострічок, зокрема історичного художнього фільму Юрія Іллєнка «Молитва за гетьмана Мазепу», телефільмів «Ще як ми були козаками», «Загублений рай», «Останній гетьман». Своєрідним прийомом С. Якутовича була самоідентифікація зі своїми героями. Працюючи над ілюстраціями до творів М. Гоголя, він зобразив письменника у роздумах у своїй улюбленій позі – підперши голову руками й направивши погляд вдалину. Так само, С. Якутович самоідентифікувався з І. Мазепою, уявивши своє життя «зі стиснутими зубами та пам'яттю про всі пережиті від ворогів образи» [10]. Водночас, образи ватажків народного руху за волю, отаманів українського козацтва, представників козацької старшини, у «козацькому циклі» «Берестечка» С. Якутовича відповідають символічному та архітиповому звучанню наративних джерел та фольклору.

Художня модель С. Якутовича здатна як до «стискання», так і «розширення» хронотопу, просторово-часового фону, на якому розгортаються історичні події у рамках синтезу родового (взаємодія літературно-наративної та образотворчої традиції) і видового начала. Так, в ілюстрації до вірша «Оце і все. Ця Галич над містечком» [6, с. 10], він зображує захопника на коні, що вивищується над українським чоловіком-трудівником. Ілюстрацію до вірша «І Хан, як виліплений з воску» [6, с. 15] він розташовує на розвороті, крупним планом. Фронтально зображений, у багатому важкому спорядженні та обладунках, він наближається до глядача, що створює відчуття наростання небезпеки. В ілюстрації «На другий день було мені вже ліпше» зображено гетьмана та його кохану – Ганну [6, с. 161], які перебувають на мальовничій українській природі.

У тому ж ключі вирішені образи ілюстрацій «Берестечка» «А хто ж вас, хлопці, зміряє очеретиною?» (6, p. 36), «Прости мені, моя правдива мати» (6, p. 48), «Чи я ж не любив тебе, моя рідна?» (6, p. 65), «І я сказав : Спасибі тобі, Ганно» (6, p. 165), «Туркочуть в полі дикі голуби» (6, p. 89), «Був при дворах. О вишукана чемність» (6, p. 99), «Мені клейноди, справді, дав король» (6, p. 109), «Іще димлять під попелом багаття» (6, p. 182), «… Був ґанок. Був туман. Було сто тисяч війська» (6, p. 12), «Шрамко – це чоловік непоказний на вроду» (6, p. 117), «Другі півні піють. Очі соловіють» (6, p. 125). Образи С. Якутовича є проєкцією на художню культуру часу, де козацька героїка набуває правдивого, психологічно виваженого, узагальнено – об'єктивного трактування.

Пізнавальною формою, що відображає об'єктивну дійсність в проєкті С. Якутовича «Берестечко», залишається художній образ. Ілюстративний ряд роману «Берестечко» об'єднує всі системи книги. Відмінний від інших форм пізнання, зокрема наукового та повсякденно-практичного, художній образ, як мислеформа, включає роботу з матеріалом дійсності у творчу переробку фантазії й переосмислення фактажу: звертаючись до реалій дійсності, С. Якутович відбирає матеріал, впорядковує враження, «шліфує» смислову виразність і на межі об'єктивного та особистісного, створює збираний образ «подібного та інакшого», досягаючи переконливості їх сприйняття як об'єктивної дійсності [5, с. 16–17].

Висновки. Аналіз образно-мовних засобів книжкової ілюстрації Сергія Якутовича, розглянутих як мистецький проєкт графічного оформлення роману у віршах «Берестечко» Ліни Костенко, демонструє модель організації поетичного тексту та рішення образу книги на основі опрацювання історичного матеріалу, включно зі створенням образів історичних персоналій. Прийоми та специфіка творчої роботи, репрезентовані у графіці Сергія Якутовича в ілюстраціях до роману «Берестечко, проявилися у циклі ілюстрацій, в їх продуманості, логіці, ритмуванні, динаміці, колористичному рішенні, узгодженні з текстом та іншими елементами

книги. Комплекс художніх засобів та професійних інструментів свідчить про мислення митця на рівні вимог книжкового дизайну, що унаочнює новий рівень осмислення мистецтв книги та більш сучасний підхід до створення образу видання.

Образи героїв-козаків в художньому відображенні С. Якутовича, отримали емоційно яскраве та узагальнено-об'єктивне трактування, що є результатом процесу творення в умовах певних політичних та соціальних обставин, досвіду митця щодо переробки вражень, традицій них підходів, психологічних впливів. Військова героїка в художньому втіленні С. Якутовича відповідає літературному задуму Л. Костенко, а також основній ідеї видання, що визначає художнє, та водночас дизайнерське рішення видання. Візуалізація літературного тексту історично-філософського спрямування, здійснена С. Якутовичем, належить до кращих традицій української графічної мистецької школи, що у другій половині XX – на початку XXI ст. стала основою актуалізації дизайну книги та залишається в наш час цінним досвідом реалізації творчих ідей.

Література:

1. Бондаренко Ю. Людина – центр історії в романі Ліни Костенко «Берестечко» (до проблеми формування історичної свідомості школярів). *Урок української*. 2004. № 11–12. С. 26–30.

2. Бончук Н. В. Образ героя в свідомості сучасних підлітків та молоді. *Young Scientist*. 2016. № 4(31). С. 447–453.

3. Герой. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври. 2001. 636 с.

4. Кемпбел Д. Герой із тисячею облич. Київ : Альтернатива, 1999. 392 с.

5. Козак Т. В., Грабко І. В. Художній образ у мистецтві. *Теорія і практика актуальних наукових досліджень :* матеріали IV науково-практичної конференції (22-23 лютого 2019 р. м. Дніпро). Херсон : Молодий вчений. 2019. С. 16–17.

6. Костенко Л. Берестечко. Історичний роман. Київ : Либідь. 2010. 227 с. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13779 (дата звернення: 16.09.2023)

7. Ліміна П. Професія: художник. Книга про Сергія Якутовича. Київ : Артбук. 2018. 192 с.

8. Михайлова Р. Д., Петрук Р. І. Майстерня живопису та храмової культури: іконописний ряд Великодмитровицької церкви на Київщині : монографія. Київ : КНУТД. 2021. 152 с.

9. Пригоди п'яти поколінь Якутовичів. Розповідь художника. URL: https://web.archive.org/web/20150518101553/http://golosukraine.com/publication/kultura/parent/2618-prigodi-pyati-pokolin-yakutovichiv-rozpovid-hudozh/#.VVm73bP32c (дата звернення: 16.09.2023).

10. Інтерв'ю С. Якутовича журналу «Антиквар», 2016 рік. URL: https://antikvar.ua/ (дата звернення: 15.09.2023).

11. Сергій Георгійович Якутович. 2022. URL: https://csamm.archives.gov.ua/2022/11/22/sergly-georgiyovich-yakutovich-1952-2017/ (дата звернення: 14.09.2023).

12. Словник української мови. В 11 томах. Т. 3. 3–І. Київ : Наук. думка, 1972. 744 с.

13. Hofstede G. Culture's consequences: international differences in work-related values. London, 1980. 475 p.

14. Якутович Сергій Георгійович. Незавершений проект. Альбом. Київ : Грамота. 2008. 312 с.

15. Якутович Сергій Георгійович. Абсолютний слух часу. Альбом. Київ : Грамота, 2008. 312 с.

Reference:

1. Bondarenko, Yu. (2014). Lyudyna – tsentr istoriyi v romani Liny Kostenko «Berestechko» (do problemy formuvannya istorychnoyi svidomosti shkolyariv) [Man is the center of history in L. Kostenko's novel «Berestechko» (on the Problem of Forming Historical Consciousness of Schoolchildren)]. *Urok Ukrainskoi* [in Ukrainian].

2. Bonchuk, N. V. (2016). Obraz heroia v svidomosti suchasnykh pidlitkiv ta molodi [The image of the hero in the minds of modern adolescents and youth]. *Young Scientist* [in Ukrainian].

3. Heroy (2001) [Hero]. *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva.* Chernivtsi : Zoloti lytavry [in Ukrainian].

4. Campbell, D. (1999). *Heroy iz tysyacheyu oblych* [A hero with a thousand faces] Kyiv: Alternative [in Ukrainian].

5. Kozak, T. V., & Grabko, I. V. (2019). Khudozhniy obraz u mystetstvi [Artistic image in art]. *Teoriia i praktyka aktualnykh naukovykh doslidzhen : materialy IV naukovo-praktychnoi konferentsii* (22–23 liutoho 2019 r. m. Dnipro). Kherson : Molodyi vchenyi [in Ukrainian].

6. Kostenko, L. (2010). *Berestechko.* Istorychnyy roman [Berestechko. A historical novel]. Kyiv : Lybid. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13779 (Last accessed: 16.09.2023) [in Ukrainian].

7. Limina, P. (2018). *Profesiya: khudozhnyk.* Knyga pro Serhiya Yakutovycha [Profession: artist. A book about Serhiy Yakutovych]. Kyiv : Artbook [in Ukrainian].

8. Mikhailova, R. D., & Petruk, R. I. (2021). *Maysternya zhyvopysu ta khramovoyi kul'tury : ikonopysnyy ryad Velykodmytrovyts'koyi tserkvy na Kyyivshchyni* [A workshop of painting and temple culture: the iconographic series of the Velykodmytrovychi Church in Kyiv region]. Kyiv : KNUTD [in Ukrainian].

9. Pryhody p`yaty pokolin Yakutovychiv. Rozpovid khudozhnyka [Adventures of five generations of Yakutovych. A story by the artist]. URL: https://web.archive.org/web/20150518101553/http://golosukraine.com/publication/kultura/parent/2618-prigodi-pyati-pokolin-yakutovichiv-rozpovid-hudozh/#.VVm763bP32c (Last accessed: 10.09.2023) [in Ukrainian].

10. Interviu S. Yakutovycha zhurnalu «Antykvar» (2016) [Interview by S. Yakutovych to the Antiquarian magazine]. *Antikvar*. URL: https://antikvar.ua (Last accessed: 15.09.2023) [in Ukrainian].

11. Serhii Heorhiiovych Yakutovych (2022) [Serhii Heorhiiovych Yakutovych]. URL: https://csamm.archives.gov.ua/2022/11/22/sergly-georgiyovich-yakutovich-1952-017/ (Last accessed: 14.09.2023) [in Ukrainian].

12. Slovnyk ukrayins'koyi movy (1972) [Dictionary of the Ukrainian language]. 3. Z-I. Kyiv : Nauk. dumka [in Ukrainian].

13. Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences : international differences in work-related values.* London.

14. Yakutovych, S. H. (2008). *An unfinished project* [Unfinished project]. Album. Kyiv : Hramota [in Ukrainian].

15. Yakutovych, S. H. (2008). *Absolyutnyy slukh chasu* [An absolute ear for time]. Album. Kyiv : Hramota [in Ukrainian].

MYKHAILOVA R. D., GULA Ye. P., BEREZNITSKA M. O.
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

THE FIGURATIVE AND SEMANTIC SERIES OF THE NOVEL "BERESTECHKO" IN THE GRAPHIC PRESENTATION BY SERGIY YAKUTOVYCH

The purpose. *To explore S. Yakutovych's idea of creating an illustration series for the novel Berestechko by Lina Kostenko and the ways of its implementation; to analyze the artist's creative approaches in the design of the selected book; to find out the specifics of artistic decisions and their role in creating the visual content of the publication.*

Methodology. *The study is based on historical and theoretical, empirical, comparative, biographical, art historical, and cultural methodology; functional and morphological analysis is also used.*

The results. *The study of the creative tools of S. Yakutovych, one of the leading Ukrainian artists of the second half of the twentieth and early twenty-first centuries, revealed the peculiarities of his work on the text and the publication as a whole, as well as, on this example, the specifics of the process of formation and development of book design in Ukraine. The scientific analysis of the publication "Berestechko" showed the process of the artist's work on the design of the book as an integral system, unified in the ratio of the figurative and content series, the organization of the book block, and the constructive and design solution. It has been found that in the process of developing this unity, the algorithm codes transform the work material into stylistically expressive images, from which the artist forms a semantic and figurative artistic series, while the formative elements are aimed at the structural organization of the book. The example of the artistic solution of the novel in verse "Berestechko" demonstrates the amplitude of possibilities for creative coverage and*

transformation of the source material in a particular project. It is concluded that S. Yakutovych's visualization of a literary text of historical and philosophical orientation belongs to the best traditions of the Ukrainian graphic art school, which in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries became the basis for updating the book design and remains a valuable artistic example of the implementation of creative ideas in book design.

The scientific novelty of the study *the research is aimed at studying the ways of forming the image of the book by Ukrainian artists in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries, revealing the ideological approaches and linguistic and graphic means in S. Yakutovych's creative practice that are relevant for contemporary book designers. On the basis of S. Yakutovych's interviews, the article reveals the nuances of the artist's creative approaches and artistic vision, which were reflected in his work with text.*

The practical significance of the research is *of the study is to expand the information and deepen the practical skills of a book designer working with a literary text, mastering the mechanisms of creating and presenting graphic design samples. The results prove the promising potential of the traditions of Ukrainian graphic art in the implementation of modern design solutions. The materials of this work can be used in the educational process and practical activities of book designers.*

Keywords: *book graphics, book art, creative project, visual image, design, content series, national heroism.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ:

Михайлова Рада Дмитрівна, д-р мист., професор, професор кафедри дизайну інтер'єру і меблів, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-7264-0205, **e-mail:** radami1818@gmail.com

Гула Євген Петрович, професор, завідувач кафедри графічного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-3559-2179, **e-mail:** evgenush.gula@gmail.com

Березницька Марія Олегівна, магістр, кафедра графічного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0009-0002-1774-4674, **e-mail:** mberez99@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Михайлова Р. Д., Гула Є. П., Березницька М. О. Образно-змістовний ряд роману «Берестечко» у графічній презентації Сергія Якутовича. *Art and Design*. 2023. №4(24). С. 112–121.

https://doi.org/10.30857/2617-0272.2023.4.10.

Citation APA: Михайлова, Р. Д., Гула, Є. П., Березницька, М. О. (2023). Образно-змістовний ряд роману «Берестечко» у графічній презентації Сергія Якутовича. *Art and Design.* 4(24). 112–121.